УДК 781.6:786.2.089.8Скорик

ФОРТЕПІАННИЙ ЦИКЛ «З ДИТЯЧОГО АЛЬБОМУ» МИРОСЛАВА СКОРИКА: СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ

Катерина Івахова

Фортепіанний цикл «З дитячого альбому» Мирослава Скорика – помітне явище в українській фортепіанній музиці. У статті розглядаються жанрово-стилістичні особливості цього циклу фортепіанних п'єс.
Ключові слова: жанрові особливості, фортепіанні твори, музична мова, фольклоризм, джазові ознаки.

The piano cycle «From children's album» by Myroslava Skoryka is a noticeable phenomenon in Ukrainian piano music. The genre-stylistic features of this cycle of piano plays are examined in the article.
Keywords: genre features, piano works, musical language, folklor features, jazz signs.

Постановка проблеми та аналіз основних досліджень і публікацій

Творчість видатного музиканта сучасності, Героя України Мирослава Скорика – феноменальне багатогранне явище у вітчизняній та світовій музичній культурі. Важливе місце в його композиторській діяльності займає фортепіанна творчість – різножанрова, стилістично багатоманітна, художньо оригінальна. Саме це і визначає необхідність музикознавчого дослідження жанрово-стилістичних особливостей виконання п'єс фортепіанного циклу «З дитячого альбому».

Фортепіанну творчість М. Скорика, її окремі аспекти досліджували відомі мистецтвознавці, зокрема: Л. Кияновська [6], В. Задерацький [4], Н. Назар [9], Я. Якубяк [13], О. Ващук [1], Н. Вітте [2], А. Задерацька [3], А. Снегірьов [10], О. Шевчук [11], Ю. Щириця [12]. Але в їхніх працях розглядаються лише окремі питання фортепіанної музики композитора. А загалом у музикознавчій науці недостатньо здійснені комплексні наукові жанрово-стилістичні, дидактично-виконавські, теоретично-методологічні узагальнення фортепіанної музики Мирослава Скорика, у тому числі п'єс фортепіанного зошита «З дитячого альбому». Отже, високий художньо-мистецький рівень фортепіанної музики М. Скорика та недостатній її музикознавчий аналіз у науковій літературі обумовлюють актуальність означеної теми.

Мета статті – системне дослідження жанрово-стилістичних та дидактично-виконавських особливостей фортепіанного зошита «З музичного альбому» М. Скорика.

Жанрово-стилістичні та дидактично-виконавські особливості фортепіанного зошита «З музичного альбому» характеризуються: по-перше, динамічним втіленням фольклорних елементів у змістовну суть фортепіанних п'єс дитячого фортепіанного зошита, що сприяє вихованню у дітей розуміння і відчуття національного характеру музики; формування у них високих естетичних смаків, національного світогляду; по-друге, органічним поєднанням традиційних фольклорних елементів з сучасними естрадно-джазовими прийомами музичного письма, що відкриває дітям доступ до освоєння інтонаційних новацій музичного мистецтва.

Такий художній принцип дитячого фортепіанного альбому відповідає авторській стилістиці М. Скорика, зокрема, якісно нові зв'язки з фольклором, що одержали назву «нової фольклорної хвилі» [7], та постмодернізм. При цьому дидактична

http://www.etnolog.org.ua

особливість стилістики п'єс постмодерністського напряму полягає, на думку самого композитора, «у поєднанні якихось елементів стилістичних та інших, яких здавалося би не можна поєднати, що не було типовим для попередніх музиків. Вони були більш стилістично одностайними. А, власне, таке поєднання, співзлиття, співставлення різних стилів, різних засобів виразності, різних гармоній, різних мелодичних виразностей, що вже стало дуже модним в кінці XX ст. і зараз залишається модним» [5].

До дитячого фортепіанного альбому увійшло п'ять п'єс різного характеру – «Простенька мелодія», «Народний танець», «Естрадна п'єса», «Лірник», «Жартівлива п'єса», дидактична функція яких спрямована на формування у дітей сприятливих уявлень і відчуттів позитивного світосприйняття. Це дуже важливо в сенсі естетичного формування високодуховних потенцій підростаючого покоління.

Незважаючи на те що всі п'єси альбому контрастують між собою за асоціативністю настроїв, їх поєднує близькість національної інтонаційної сфери, образна і емоційна дидактична доступність і зрозумілість музичних образів, картинок і подій.

Народний модерний стиль письма М. Скорика проявляється в усіх п'єсах дитячого альбому. При цьому дидактичні особливості полягають у тому, що композитор уникає типової дитячої програмності, прямолінійної звукозображальності та звуконаслідування фольклорних зразків, а формує образне мислення, фантазії та уявлення, спираючись на типові для гуцульського фольклору ладові звороти, ритми, коломийкові чи епічні мотиви [6, 215].

У «Простенькій мелодії» проявляється фольклорний інтонаційно-ритмічний характер гуцульського фольклорного мотиву, подрібненого різними ритмічними структурами його викладу. Акомпанемент імітує характерну для гуцульського музикування заліговану стрибкоподібну партію цимбалів. Основна тема на *legato* незмінно проходить у 1–2, 9–10, 11–12 тактах на *p,* отримує на *mf* розробку в 4–8 тактах і з ремарками «*poco rit. e dim.*» входить у повторення двічі початкового мотиву в 11–12 тактах і на *ritenuto* завершується [8, 5].

Досить дидактично простою і ясною для сприйняття є п'єса «Народний танець», оскільки вона базується на інтонаціях гуцульського танцю *аркан*. Але характерною відмінністю трактованого композитором танцю є його легкий ігровий характер на відміну від типової для нього войовничої рішучості. Динамічна запальність «Народного танцю» (Allegro), як ознака гуцульського фольклору, будується на особливостях народних танцювальних рухів (підстрибування, притупування), що передається композитором синкопами у парних тактах квадратної побудови [8, 6].

Досить цікавими в дидактично-виконавському плані є жанрові ладотональні особливості фольклоризму цієї п'єси, зокрема:

а) чергування шостого натурального і шостого підвищеного щабля, яке притаманне гуцульському (думному) ладу, де мінорний лад сильно ароматизується альтерацією [8, 7];

б) віночки хроматичних зворотів у мелодії з опорою в акомпанементі на паралельні пусті квінти в басу [8, 7].

Дидактично легкою для сприйняття є структурна побудова «Народного танцю» як симетрична тричастинна форма з контрастним середнім епізодом (розмір $^{4}/_{4}$), що «одночасно більш м'яким, жіночнішим образом (leggiero, pp) відрізняється від експозиційного і близький до нього, бо розвиває той самий мотив» [6, 216].

Третій епізод з 36 по 43 такти на *f* дублюють перші 8 тактів основного мотиву, після чого останні 11 тактів на *pp* синкопованими акордами та на *ff* мелодичними зворотами завершують п'єсу [8, 8].

Жанровою оригінальністю в дитячому альбомі виділяється програмна епічно-думна п'єса «Лірник». У цьому творі М. Скорик різними засобами музичної мови створює національний образ мудрого старого кобзаря. У билинному роздумливому наростаючому речитативному співі на фоні тужливого голосу ліри, що імітується гудінням басової квінти, немов би вбачаються історичні події українського минулого, про які гордо і неспішно повідує нам старий лірник [8; 11, 13].

http://www.etnolog.org.ua

Основою фольклористичного комплексу творів «Народний танець» і «Лірник» є тетрахорд або пентахорд з тритоновою інтонацією всередині, тобто виразним лідійським ступенем у мажорі або IV високим ступенем у мінорі, що є характерною рисою українського фольклоризму. Але, скажімо, у рондо з «Фортепіанного тріо» лідійський лад отримує інше функціональне значення, стаючи основою тематичного і контрапунктичного розвитку [11, 97].

Дидактична цінність «Естрадної п'єси» полягає в художньому переосмисленні фольклорних витоків сучасної фортепіанної музики, де М. Скорик вкотре використовує принципи і прийоми джазової музики. Благозвучні дисонуючі співзвуччя, змінні ладотональні опори та синкопованоімпровізаційний ритмічний малюнок створюють враження джазової імпровізації, закономірно «викликають алюзії до естрадних жанрів» [6, 214; 8, 8–9].

Отже, дидактично-виконавська значимість «Естрадної п'єси» М. Скорика полягає в залученні дітей до новітніх інтонаційних аспектів і досягнень сучасного українського мистецтва.

Особливістю «Жартівливої п'єси» є її образна світлість, легкість, ніби різнокольорові метелики пурхають з квітки на квітку. Для створення гротескової асоціації жарту в «Жартівливій п'єсі», як і в «Естрадній п'єсі» композитор використовує осучаснені в естрадному плані мелодико-інтонаційні картини гуцульського фольклору, розвиваючи прості музичні фрази і звороти складнішими мелодико-гармонічними варіантами.

Характерною мелодико-інтонаційною лінією на початку п'єси є помірно легкий (Moderato con moto), синкопований мелодичний хід у нижньому регістрі з басовою опорою на першій і третій долі. Далі двоголосна мелодична лінія наростає динамічно однаковою ритмічною схемою обох партій з акцентом на другій $^{1}/_{8}$ першої та другої долі. Досить цікаво розвивається мелодико-гармонічна побудова в першій половині середньої частини п'єси, де мелодія отримує паралельно-квінтові основи в акомпанементі, імітуючи гудіння басом, і відбувається подальший ритмічний аналог обох партій. Основна тема набирає фольклорного ладо-гармонічного розвитку в другій половині основної частини, де її акордовий варіант опирається на квінту першої та третьої долі такту в акомпанементі [8, 14–16].

Таким чином, жанрово-стилістична характеристика фортепіанних п'єс «З дитячого альбому» є досить цікавою, а дидактично-виконавська значимість – безперечною. Інтонаційне багатство і свіжість, органічне поєднання фольклорних елементів з модерними тенденціями, використання різноманітних ритмічних побудов, структур, зіставлення регістрів, яскрава колористика і емоційна насиченість змісту, образність і характер цих невеликих за формою фортепіанних п'єс є важливим засобом естетичного, гуманістичного виховання дітей, формування їхнього національного світобачення.

В основі кожної п'єси циклу проявляється монотематичний принцип, який опиняється в різних жанрово-стилістичних, темпових, метроритмічних умовах звукотембрової і ладогармонічної драматургії, варіантного розгортання мелодії.

Творчий досвід фольклоризму у фортепіанній музиці М. Скорика, зокрема в циклі «З дитячого альбому», є значним досягненням у сучасній музичній культурі, яке відкриває значні перспективи для їх подальшого розвитку в сучасній фортепіанній професійній музиці.

1. *Ващук О.* Стильові особливості фортепіанних ансамблів М. Скорика (На прикладі «Речитативу і рондо») // Українська фортепіанна музика та виконавство. – Л., 1994. – С. 71–77.

2. *Bitmte H.* Фортепіанний концерт М. Скорика. – Музика. – 1982. – № 5. – С. 27.

3. *Задерацкая А.* Прелюдии и фуги Мирослава Скорика: трактовка жанра. Специфика интонационной драматургии // Теория и история музыкальной школы : сб. трудов Киевской гос. консерватории им. П. Чайковского. – К. : Музична Україна, 1989. – С. 143–154.

4. *Задерацкий В.* Обретение зрелости [О творчестве украинского композитора Мирослава Скорика] // Советская музыка. – 1972. – № 10. – С. 32–37.

5. *Івахова К. П.* Інтерв'ю з М. Скориком 14 грудня 2007 р. // Слободянюк П. Я. Особовий фонд / Держархів Хмельницької області. – Ф. 6243, оп. 1, спр. 154., арк. 3.

6. *Кияновська Л. О.* Мирослав Скорик: людина і митець / наук. видання. – Л., 2008. – 588 с.

http://www.etnolog.org.ua

7. *Кияновська Л. О.* Мирослав Скорик: творчий портрет композитора в дзеркалі епохи. – Л. : Сполом, 1998. – С. 48–49.

8. *Скорик Мирослав.* Твори для фортепіано. Навч.-метод. посібник. – Л. : Сполом, 2008. – 220 с.

9. *Назар Н.* Висоти відкриття // Українські композитори – лауреати комсомольської премії. – К. : Музична Україна, 1982. – С. 100–109.

10. *Снегирёв А.* Партита № 5 для фортепиано соло М. Скорика // Вопросы музыкального исполнительства и педагогики : сборник трудов Киевской государственной консерватории имени П. Чайковского. – К. : Музична Україна, 1979. – С. 61–66.

11. *Шевчук О.* Особливості відбиття фольклору в інструментальних творах М. Скорика // Українське музикознавство. – К. : Музична Україна, 1989. – Вип. 24. – С. 93–102.

12. *Щириця Ю.* Мирослав Скорик. – К. : Музична Україна, 1979. – 56 с. – (Творчі портрети укр. композиторів).

13. *Якубяк Я.* Форма інструментальних речитативів М. Скорика // Українське музикознавство. – К. : Музична Україна, 1989. – Вип. 24. – С. 54–66.

Фортепианный цикл «Из детского альбома» Мирослава Скорика – заметное явление в украинской фортепианной музыке. В статье рассматриваются жанрово-стилистические особенности этого цикла фортепианных пьес.

Ключевые слова: жанровые особенности, фортепианные произведения, музыкальный язык, фольклоризм, джазовые признаки.